

Kus lõppeb agarus, seal algab ogarus!

Nii võiks lühidalt kokku võtta praegust sibilmist Estonia teatri ja selle võimaliku juurdeehituse ümber, leiab ajaloolane Jaan Tamm.

Ma ei tea, kas nutta või naerda üleeile õhtuse riigikogu liikme Kadri Tali esinemise üle ETV õhtuses uudistesaaates. Palju ei puudunud, kuid utreeritult seati selles Estonia suurprojekti realiseerimine või ärajäämine otsesesse seosesse meie riigi julgeoleku ja seda ähvardada võiva ohuga.

Niipalju siis ettenägelikkusest

Samas mäletan avalikkuse reaktsiooni, mille kutsus esile tollase kultuuriministri Tõnis Lukase viimase laulupeo lõpukõnes kõlanud repliik «peatage Lasnamäe». Vähegi sügavamalt mõtlevad ja viimaste linnaehituslike arengutega Lauluväljaku ümbruses kursis olevad laulupeolised said aga aru, et tegemist oli Tõnis Lukase protestiga siinse ala üha tihedama täisehitamise vastu. Rääkimata laulutaadi selja taha kerkinud, taevast varjutavatest hoonetest, on nüüd asunud sulgema ka Lasnamäelt üle laulukaare avanevat unikaalset merevaadet.

Seda ohtu ette nähes tegi tuntud rahvuskultuuri kaitsja ja filmimees Mark Soosaar juba aastaid tagasi ettepaneku lauluväljaku ja selle ümbruse rahvuspargiks kuulutamiseks. Aga isegi tollased rohelised, rääkimata kultuuriavalikkusest ei tulnud Marki toetama.

Olgu kõrvale-põikena öeldud, et ka leedulastel asub Vilniuses meie A. Kotli ja E. Paalmani projekti, vaid mõni aasta peale meie oma valmimist 1960. aastal, ehitatud teisik. Aga erinevalt meist, kes oma unikaalse rajatise võtsid seoses tollase Tallinna Polütehnilise Instituudi 50. aastapäevaga kultuurimälestisena kaitse alla alles 1988.aastal, tegid leedulased seda koheselt peale valmimist.

Nii palju siis linnaehituslikust ettenägelikkusest! Ja seda mitte ainult Maailmapärandi nimistusse kuuluvast vanalinnast eemal. Nii läks vette vedama ka uue «Estonia» asukoha otsimiseks moodustatud nn Aivar Mäe komisjoni poolt 10-12 aastat tagasi välja käidud võimalusega Admiraliteedi basseini naabruses. Selleks oleks riigil olnud vaja aga välja osta ärimees Hillar Tederilt osa tema seatud, praegu seal laiuvatest, tüüphoonetega kaetud tihealast.

arvamus.postimee...

Kultuuriminister
Kultuuriministeerium
Estonia teater
Aivar Mäe
Teater

Viimase rajamise käigus hävitati ka viimane, kunagisele Admiraliteedile viitav tellishoone. Muinsuskaitse ettepanekule selle säilitamiseks, teatas arendaja, et neil on hädasti vaja parkeeringukohti, mistõttu iga ruutmeeter on ülivajalik. Lammutamise tulemusena saadi juurde vaid 15 kohta, mis vägisi sunnib taolise otsuse otstarbekuses kahtlema.

2021. aastal jõudis avalikkuse ette taotlus rajada Helioru kontserdimaja kaitsealusele Skoone bastionile.

ERSO

Iga ruutmeeter täis

Näib, et viimasel ajal ongi arendajate puhul kombeks iga võimalikku ruutmeetril täis ehitada. Ja seda mitte ainult äriliste projektide puhul, vaid ka Tallinna vanalinna kaitsealale kavandatavate kultuurirajatiste puhul. Neist esimesena võiks mainida vanalinna bastionaalvööndisse Toompea tänava äärde Harjuorgu kavandatud «Helioru» nime kandnud uusrajatist, mille visiooni kujundas 2020. aastal ERSO ja Tallinna Kammerorkestri tellimisel arhitekt Villem Tomiste.

Algselt vaid eelnimetatud kollektiivide tarbeks kavandatud muusikakeskus kasvas oma lõpparendustes juba üle 30 meeteri kõrguseks ja 7 ha suuruse põrandapinnaga monstrumiks. Alla poole (ca 3 ha) sellest oleks olnud muusikute kasutada ning ülejäänu oleks muudetud rendipindadeks (kaubandus, bürood jms). Nagu visiooni seletuskirjast võis lugeda, oli taoline ruumi suurus vajalik selleks, et kaubanduse jms arvelt katta ERSO ja Kammerkoori ruumiosa küllaltki suuri püsi- ja muid kulusid.

Et kultuur ja kaubandus, mille arvelt tasandatakse esimese poole kulusid saavad kõrvuti eksisteerida, polegi maailmas nii harv nähtus. Peale Teist maailmasõda, kui paljud Euroopa riigid taastasid sõjapurustusi ja seadsid majandust rahuaja rööbastele ning osa tasus reparatsioone, püüti ka kultuuriasutusi muu majandustegevuse arvelt elus hoida.

Esimesel hetkel tuleb vast ühe tuntuma näitena meelde 1852. aastal asutatud, kuid 1899. aastal kuninganna Viktoria I ja prints Alberti muuseumi nime kandev kunstimuseum Londonis. Nimelt peeti seda muuseumi peale sõda üsna pikalt üleval muuseumihoonesse

rajatud kohviku toel, mille tarbeks kujundati ümber ka osa interjööri ja ekspositsioonist.

Küll oli aga kohviku tutvustuses kirjas, et selle külastajatel on soovi korral võimalus külastada ka kuninglikku ekspositsiooni.

Moraali ja eetika kriis

Tulles tagasi kodukamarale, mille majanduslikku ega kultuurilist olukorda ei saa kuidagi võrrelda Euroopa ega maailma pika ajaloo ega kultuuritraditsioonidega, jääb üle vaid imestada, et üha rohkem püütakse rahalisi vahendeid suunata betooni ja planeeritakse järjest monumentaalsemaid rajatisi. Ja seda olukorras, kus on teadmata, mille arvelt kaetakse jätkuvalt kasvavad rajatavate hoonete eksploatatsiooniga seotud kulud, eriti veel tänasel päeval, kus riigieelarve puudujääk ulatub juba miljarditesse. Samas ei jätku vahendeid Eesti kultuuripärandi ja pärandkultuuri korrastamiseks.

Vahendite puudusel on asutud isegi Vabadussõjas langenute mälestuseks püstitatud monumente lammutama. Meenutame või möödunud aastast Vabadussõjas langenud järvamaalastele tänutäheks rajatud rahvamaja sanktsioneeritud lammutamist Paide linnavõimude poolt. Rahapuudusel lagunevatest kirikutest pole mõtet rääkidagi.

Ühel Pühakodade programmi viimastel aastatel eraldati nende korrastamiseks ja hoolduseks Kultuuriministeeriumi poolt tsipa üle 600 tuhande euro, samas oli pühakodade omanike poolt taotlusi esitatud 3 600 000 eest ehk vajaduste ja võimaluste vahe oli 60 kordne.

Kuigi retoorikas ollakse meie riigi rajajate ja selle edasises püsimises rolli mänginud isikute mälestamise vajadusega nõus, on tegelik olukord sageli vastupidine. Selle kujukaks näiteks on olukord Eesti tähtsamal nekropolil Tallinna Kaitseväe kalmistul, kus nõukogude võim hävitas praktiliselt enamuse siia maetud 1365 Eesti kaitseväelase hauatähistest (purustusest pääses veidi üle kolmekümne).

Viimase kolmekümne aastaga on neist suudetud taastada vaid veidi üle veerandtuhande. Samas suutis Vene Föderatsiooni saatkond vaid paari viimase aastaga korrastada enamuse sealsetest nõukogude aegsetest punamonumentidest ja uute hauatähiste vastu

vahetada üle 2300 kunagise hauaplaadi.

Järjest suletakse maaelu üheks kandjaks olevaid koole, raamatukogusid ning kultuurimajasid ehk saetakse oksa, millel ise istutakse.

Eeltoodu valguses ei tundugi nii kummalisena see tegevus, millega käesolevat lugu alustasime - uue Estonia rajamine, millesse on kaasatud nii seadusandlik kui täitevvõim, mis on valmis kasvõi seaduste rikkumise või nendesse vajalike muudatuste tegemise hinnaga nõus teelt pühkima kõik, mis vähegi kutsuvad üles kohalikke ja riiklikke seadusi järgima. Rääkimata rahvusvahelistest UNESCO konventsioonidest, mille ratifitseerimisotsused meie kõrgeim võim ehk riigikogu ise kolmkümmend aastat tagasi kinnitas ning president Lennart Meri oma allkirjaga Pariisi UNESCO peakorterisse saatis.

Vaadates meie ümber kultuuri- ja hariduse vallas toimuvat, julgen arvata, et lisaks majandus-kriisile on meid veelgi rängemalt tabanud moraal- ja eetikakriis. Järjest suletakse maaelu üheks kandjaks olevaid koole, raamatukogusid ning kultuurimajasid ehk saetakse oksa, millel ise istutakse.

Pole koole, pole lapsi, pole lapsi, pole valimistel osalevaid vanemaid, pole valimisi, pole valitsejaid, pole valitsust, pole riiki. Nagu eelnevast selgus, on nüüd asunud hävitama ka meie kultuuripärandit. Mitte millekski muuks ei saa nimetada praegu Estonia asukohavaliku ja ehituskavade ümber toimuvat, kus mitmesuguseid kõrvalteid pidi püütakse seadustest mööda hiilida. Eriti rõvedaks teeb selle aga asjaolu, et kogu protsessi dirigeerivad riigikogu kultuurikomisjon ja endine ning praegune kultuuriminister. Kitsed on pandud kärneriks.

Metsküla algkool.

Mailiis Ollino

Ainukese institutsioonina, kes veel püüab kehtestatud reeglitest kinni pidada, on Tallinna linnavalitsus. On ju see ja ainuke institutsioon, mis lõppkokkuvõttes oma territooriumil toimuva eest vastutab. Kuigi kogu supi on kokku keetnud riigikogu ja selle kultuurikomisjon, jääb süüdi ikkagi seadusega kehtestatud reegleid järgida püüdev linnavalitsus.

Euroopa rohepealinnana ei saagi nad aktsepteerida linna looduskaitsealuse esinduspargi ja kunagise, Tallinna suurima, rahulike elanike kallal tsaarivõimu poolt 1905.aasta 16. oktoobril toime pandud veresauna 94 ohvri mälestuspaiga hävitamist.

